
הלכות
והליכות
ל"בין
הזמנים"

מאת הר"ה"ג רבי
שמואל ברוך
גנוט שליט"א

"דרכי חינוך" פעילות
נוער מרכזית תורנית

כל הזכויות שמורות

הכתובת להערות והארות:

הרב שמואל ברוך גנוט

התאנה 12 אלעד

03/9170244

/מנחם אב התשע"א/

יו"ל ע"י ארגון דרכי חינוך

1700-700-661

מודיעין עילית

בפתח

אב התשע"א

להמשיגה הגה"צ רבי אליהו לאפיין זצ"ל היתה "משנה מפורשת" על "בין הזמנים". המשנה בכלים אומרת שכל בעלי החיים שבים אינם מקבלים טומאה, חוץ מכלב הים, מפני שבשעת לחץ וסכנה, הרי הוא בורח ליבשה. כל בעלי החיים, אמר רבי אליהו לאפיין זצ"ל, מתחפרים בשעת סכנה עמוק עמוק בתוככי הים, מחפשים לעצמם מקלט ומפלט במקום הטבעי שלהם. אך כלב הים, כאשר הים אינו מקום רגיל ורגוע, מיד הוא "בורח ליבשה", ולכן הוא "מקבל טומאה". והנמשל, ברור הוא. אלו שבשעה שהיכלי התורה וה"סדרים" הרגילים סגורים – בורחים ומתחפרים בתוך מקומם הטבעי, ליד הסטנדר והגמרא, הרי "אינם מקבלים טומאה". אך אותם המחפשים לעצמם "יבשות חדשות" בתקופת הפגרה ופורקים מעליהם עול התורה הרגיל ואת הזקזק הקבוע במצוות, נחשבים הם ל"מקבלי טומאה"...

חז"ל (מדרש רבה בראשית ל"ט, ח) מספרים לנו שכל העופות נחים בשעת יגיעתם על גבי סלע או אילן, "אבל היונה בשעה שהיא פורחת ויגיעה, קופצת באחד מאגפיה". וישראל, כך אמרו חז"ל, נמשלים ליונה.

בעוד שהעופות פורשים למנוחה מוחלטת בשעת הצורך ומפסיקים לחלוטין לעוף, הרי ישראל – היונה, נחה בכנף אחת וממשיכה לעוף בכנף השניה. עם ישראל אינו אמור לנוח בצורה שתפסיק לו את רציפות המעוף שלפני המנוחה, אלא

אדרבה, המנוחה עצמה, עם כל צרכיה וזרכיה, נחשבת להמשך המעופה, עם קשר ישיר ובלתי פוסק עם ה"שטייגען".

המשגיח הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל כותב במכתביו: "בין הזמנים הוא זמן להינפש, ופירוש הדבר שלא לומדים כל היום אלא רק כמה שעות ביום. אבל הפירוש של "בין הזמנים" הוא כלל לא הפקרות השליטה על עצמו. אדרבה, דווקא ב"בין הזמנים" צריכים להשגיח על השליטה על עצמו ועל סדר קפדני".

נוזה מקרב ולב עמוק למעלת כבוד הרב הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א, מח"ס שלהי דקייטא, ויאמר שמואל וש"א"ס חשובים, שבטוב ליבו ונפשו ערך בעבורנו לקט הלכות והליכות, דברי תורה ודעת, בעניינים הקשורים ליומי דפגרא, ל"בין הזמנים", כאשר הדברים הובאו בקצירת האומר, מתוך ספרו 'שלהי דקייטא' ושאר דבריו שבכתובים, כדי להגדיל תורה ולהאדירה, לתועלת המעיינים ורוממותם בימים אלו. כמו"כ תודתי נתונה לידידי הרה"ג ר' ברוך חיים דינר, יו"ר הועדה הרוחנית של 'דרכי חינוך' באלעד, שעשה והפעיל למען הוצאת הקונטרס לאור עולם. והקב"ה יעזרנו לעסוק בתורה, מתוך שפע וכט"ס.

ביקרא דרחמנא ועמליה

הרב מיכאל דור

יו"ר ארגון 'דרכי חינוך'

פסקי תורה וחקרי הלכה

נטילת ידים בים

הנוגע בגופו הרחוק ממי הים באמצע אכילתו, כתב הכף החיים (סי' ד' ס"ק פ"ח) שאינו צריך ליטול את ידיו שוב, מפני שאין חשש שנגע במקום מלמולי זיעה, שהרי גופו רחוק הוא כעת חיה. ואולם מרנן הגראי"ל שטינמן שליט"א ומו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א הורו שעליו ליטול את ידיו שוב, מפני שלא פלוג רבנן.

יציאה לישראל מחו"ל בים

שאלו את מרן החזו"א זצ"ל שמאחר שמקפידים שלא לצאת מארץ ישראל כלל, האם מותר לשחות בים לדעות הראשונים הסוברים שגבול מערב ארץ ישראל הוא עד הים ולא עד בכלל. והשיב שכששוחים בקרבת החוף, מסתבר שחשוב כנמצא בארץ ישראל.

ברכת ציצית לאחר רחצה בים

הרמ"א (סי' ח' סי"ד) נראה שאין מברכין על הציצית כאשר פשטה ודעתו להחזירה ולהתעטף ורק בשהה כתב המשנ"ב שראוי לברך, ובביה"ל הביא מנהג רבנן קשישאי שבירושלים תובב"א נהגו לברך על הציצית כשיוצאים מבית המרחץ ונדחק ליישב המנהג שלא לברך. ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן ל"ב) הביא בשם מרן החזו"א זצ"ל שאפילו אם פשט את הטלית גדול לשעה, אינו מברך עליה שוב. וכתב: ולא שמענו השיעור

בזה לדעת החזו"א. וכתב שבימינו דאכשר דרא והטלית קטן כשיעור וראויה לברכה כטלית גדול, אם שהה אפילו כשעה, נקרא "שהה" וראוי לברך, אך לא נהגו כן. ואמנם הנהוג לברך לאחר שהיה ארוכה בים, יש לו על מי לסמוך.

ואמנם שמעתי מהגר"ב צ' פלמן שמרן הגרא"ל שטינמן שליט"א העיד בפניו שמרן החזו"א זצ"ל פשט את טליתו אחר תפילת מוסף ביום הכיפורים והתעטף בה שוב לאחר שעתיים וחצי ולא בירך עליה, מספק שמא לא חשוב עדיין לזמן מרובה שצריך לברך כשפושט את טליתו כדי להשיבה.

תפילת מנחה קודם רחצה בים

כתב השו"ע (או"ח פט, ג): אסור לו להתעסק בצרכיו או לילך לדרך עד שיתפלל תפלת י"ח. וכתב המשנ"ב שגם אין לעשות כן כשהגיע זמן מנחה ומעריב, ואפילו כשיגיע למקום בו יוכל להתפלל עם הציבור בזמנו, אסור. מפני שהליכה בדרך היא כעוסק בצרכיו. ולפי זה לא מובן כיצד נוסעים לים קודם שמתפללים מנחה. ובספר הליכות שלמה כתבו בשם מרן הגר"ש ז' אוירבך זצ"ל שאנו מקילים לרחוץ כשהגיע כבר זמן מנחה, הוא מפני שכל דיני הקדימה נאמרו רק כשרוצה להתפלל. אך כשאינו רוצה להתפלל כעת, אפשר דשפיר שרי לצאת לדרך, לים וכדומה, גם לפני תפילתו. וממו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א שמעתי שבודאי שמותר לצאת מבני ברק לירושלים כדי להתפלל מנחה בכותל המערבי. וראה בשו"ת אור לציון שכאשר משך זמן הנסיעה ועיסוקיה היא פחות משעה וחומש, מותר לצאת לדרך קודם התפילה.

ים ותורה יחד?

ישנם גדולי תורה חשובים המתירים ללמוד תורה ו"לדבר בלימוד" על חוף הים, למרות שאנו יושבים בגילוי ראש ללא כיפה ועם בגד ים בלבד, זאת משום שעל חוף הים ניתן לשבת בגילוי ראש, שהוא מקום שבו לא לבושים כדבעי. וכך העידו בפני על הגרי"מ פינשטיין זצ"ל, שדיבר בים בדברי תורה בגילוי הראש. וכך שמעתי להתיר מהגרח"פ שיינברג שליט"א. ואמנם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א הורה דמדינא מותר לדבר בדברי תורה בים בגילוי הראש, וממידת חסידות שלא לדבר. ועי' בזה בס' שלהי דקייטא סי' ע"ט וכן במהדרו"ב בסי' ק'.

חלוק מגבת בבריכה

כתוב בספרים שהמתנגב בבגד, הרי זה קשה לשכחה, ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א הסתפק בפני האם המתנגב בחלוק-מגבת הוא גם "קשה לשכחה", כיוון שישנם כאלו שהולכים בו כמו "חצי בגד", ביציאתם מהבריכה והים וכדו', או שנחשב הוא למגבת, וצ"ע.

אבידה ומציאה בים

שכח מגבת בים וכשהגיע שוב לאותו המקום כעבור זמן, מצא באותו המקום מגבת כמו שלו, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' י"ז) שהמיקום אינו נחשב לסימן, וכבב"מ כג.ב. אך בספר פתחי חושן (פ"ג סי"ח) כתב שבמקרה זה יכול הוא לקחתו, כיון שגם חבירו לא יוכל להוציאו ממנו, כיון שאין לו סימן בדיוק כמוהו.

וממו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א שמעתי שכאשר יש לו אומדנה חזקה שאכן מדובר בחפץ שלו, יכול לקחתו. וב"משפט האבידה" כתב שאם החליף בשפת הים את בגדו עם בגדי אחרים, יכול להשתמש בו, אך במקביל גם יכריז עליו. אך אם נראה לו בבירור שחבירו לא לקח במקביל את הבגד שלו, אין להשתמש בבגד ויכריז עליו, דרך מדורי "השבת אבידה" בעיתון, כאשר בדרך כלל כל אדם שנאבד לו דבר מה, בודק שם.

מציאת חפץ פחות ערך

מו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א הורה שכשמוצא חפץ פחות ערך, כגון צעצוע ים פשוט או גלגל ים פשוט הנמכר במספר שקלים בודדים, והמאבד לא יטרח ויגיע לקחתו ממנו אם יכריז עליו, שאינו חייב להרימו כדי ללכת ולהחזירו בעצמו. שהרי התורה אמרה "והיה עמך עד דרוש אחיך אותו" דברים כ"ב, ואין חיוב על המוצא להוליכו בעצמו אל בית המאבד.

אין לשיוף יסוד ברפואה

הגאון רבי בנימין יהושע זילבר זצ"ל נשאל האם מותר להשתזף בים ולשכב על החוף רק עם בגד הים. הוא משיב שככל שהדבר נוגע לבריאות הגוף, ודאי שהדבר מותר, אך לדעתו, אין בשיוף שום הוספה בבריאות. וה"מנחת יצחק" אוסר להשתזף בשבת, כשכוונת המשתזף לייפות את עורו, ובוודאי שאסור אם כוונתו לרפואה, מלבד החשש שמא ימרח את עצמו במשחת שיוף, שאסור למורחה בשבת.

בני תורה עם בגדי טיולים

הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל, בעל שו"ת "בצל החכמה" מזהיר לתלמידי חכמים ובני תורה, שלא יצאו לטיולים עם בגדי טיולים בזויים, כמובא בגמרא שגנאי לתלמיד חכם לצאת בבגדים בזויים ובנעליים מטולאות. ומרן החזון איש זצ"ל כתב: "אנו משתדלים על הנקיון וההידור כראוי לעושי מצווה"... כל יהודי חרדי, ובפרט בימים טרופים אלו, אמור לשמש שגריר נאמן לתורה ומצוותיה, עד שהבריות יאמרו: מה נאים מעשיו! אשרי רבו שלימדו תורה!

נהג אוטובוס מחלל שבת

כתבו חז"ל בכמה מקומות שאין לצאת לדרך עם אדם רשע, "פן תספו בכל חטאתם". ומה עם נהג אוטובוס מחלל שבת, המוגדר ע"פ הלכה כרשע? - אמר לי מו"ר מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שמותר לנסוע איתו, משום שנהג אינו חלק מהנוסעים, אלא רק האדם שמשמש ומוביל אותם לדרך. ואמנם אין להתפלל ליד הנהג הרשע, כמובא ב"ספר חסידים" שלא להתפלל ליד אדם רשע, כיוון שהשכינה מתרחקת ממנו ומעלים את עיניו מהמתפלל ליד רשע, אוי לרשע ואוי לשכנו.

לחם מחילוני שלא נטל ידיים

כידוע לכולנו, אסור לגעת במזון לפני שנטלנו ידיים בבוקר 6 פעמים (או 8 פעמים, לפי מנהג הגר"א ז"ל). ומה נעשה עם הלחם והמאפים בחנות המקומית במקום הנופש, כשאנו יודעים שהחנווני החילוני נגע בהם בבוקר, בלי נטילת ידיים?

בשורת קרן לדוד מיקל בכך, כאשר אנו מסופקים האם החנווני נגע באוכל ויש לנו ספק נוסף שמא האיש היה ער בלילה ויש לו רק "ספק רוח רעה" (כבשו"ע ד' ד'). והגר"מ שטרנבוך שליט"א מיקל בעניין, לפי דברי הרמ"א הכותב שכלי נטלה אינו מעכב לעניין רוח רעה, ומכיוון שכל אדם נורמלי רוחץ ידיים בבוקר והמים זורמים על ידיו זמן-מה, אזי יש להקל, וכך סבר גם מרן הגרי"י קנייבסקי זצ"ל.

ברכת הגומל בטיסה בשמי הארץ

בקובץ "תל תלפיות" שיצא לאור בשנת תרצ"ד הכריע הכותב הנכבד שהטסים מעיר לעיר אינם מברכים "ברכת הגומל", אך הגרי"י וויס זצ"ל בשו"ת "מנחת יצחק" כותב: "אבל כגון שנוסעים כעת באווירון ממדינה למדינה הקרובות והרחוקות דרך ימים ומדברות, לא כתב כלום. וביותר שכעת כבר נשתנה הדבר למעליותא מחמת גודל הטכנולוגיה שאין סכנה לאווירון כמו אז, שבוודאי יש לעיין אם לברך, וכמדומה לי שהעולם נהגו לברך, שסוברים שלא גרע מיורדי הים והולכי מדבריות".

ה'אגרות משה', מרן הגר"מ פיינשטיין מורה דווקא לברך הגומל גם בטיסה ממקום למקום (ואין בדבריו התייחסות מאד מפורשת על טיסה בשמי הארץ, אם כי לפי טעמיו שם נראה שגם בטיסה זו צריך לברך - שב"ג), ואילו מרן הגרי"י קנייבסקי זצ"ל הורה שבטיסה בשמי הארץ, בה אינו טס מעל ים או מדבר, לא צריך לברך "הגומל".

אכילה בטיול ובעמידה

חז"ל במסכת קידושין אומרים שהאוכל בשוק דומה לכלב, ויש אומרים שהוא פסול לעדות בגלל זילזולו בעצמו. ואמנם הגר"מ גרוס שליט"א מכריע (בספרו מנוחת אמת) שמותר לאכול בגנים ובאתרים כיון שרגילים לאכול שם והדבר אינו דומה לאכילה בשוק. חז"ל במסכת גיטין אוסרים לאכול או לשתות בעמידה. אך מורי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי שהמנהג להקל לאכול ממתקים וכדומה בטיולים.

תשלום על כניסה לים ושמורות טבע

הובא ממרן הגרי"ש אלישיב שליט"א שאין להיכנס בלא תשלום לחופי החצה, שמורות טבע וכדומה, שהאחראים דורשים כסף על הכניסה למקום. מפני שבדרך כלל הוציאו הם ממון על תיחזוק המקום ונקיונו. וכבר דשו ביה רבים שגם לרבים הסוברים שאין "דינא דמלכותא דינא" כלל וכלל בארץ ישראל, אסור לגנוב את האחראים לכך ולהיכנס בלא תשלום, משום חילול שם שמים ומשום שמרגיל עצמו ליטול מאחרים בלא רשות. ומרן הגרש"ז אוירבך זצ"ל הקל בעניין משום גזל, ואוסר משום חילול ה'. וכן אמר לי מו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א. ועיין מנוחת אמת פרק י', ובספרי שלהי דקייטא סימן ל"ז בגדרי זכות המדינה על קרקעות שהשתלטו הם עליהם.

יציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ

אחד הנידונים בספרי ההלכה הוא האם ניתן לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לצרכי תיור וטיול, כאשר היציאה היא

עראית להפליא, לצורך מספר ימים בלבד. והאם יש הבדל בין יציאה למקומות שסביב לא"י. הנושא קשור לשאלה האם מותר לצאת מהארץ לצורך שהיה קצרה בת מספר ימים, על מנת לשוב במהרה לא"י, והיא נוגעת לשאלה היסודית האם איסור היציאה מארצנו הקדושה לחו"ל נאסרה משום "קדושת ארץ ישראל" או משום "ביטול המצוות התלויות בארץ". מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אוסר בחריפות לצאת לטוולי חו"ל, והוא מסתמך על דברי ה'ביאור הלכה' בהלכות חול המועד העוסקים בענין. הגר"ש ואונר שליט"א בשו"ת 'שבט הלוי', מתיר לצאת לאילת ואופירה, למרות שמדובר במקום מחוץ לא"י, כדי 'לראות את פלאי הבריאה של יוצרנו ברוך הוא'.

כניסה למסגד וכניסה

אסור באיסור חמור להיכנס למנזרים וכנסיות וניתן להקל יותר בכניסה למסגדי מוסלמים, המאמינים בה' אחד, כמש"כ בשו"ת חוט המשולש, ומ"מ יש מהפוסקים האוסרים אף במסגדי המוסלמים. באירופה, בעיה חמורה זו קיימת ביותר, כאשר רבים מהאתרים המומלצים ע"י מדריכי התיירים שאינם שומרי תומ"צ הינם כנסיות וקתדרלות, כאשר בחלקם (למשל באיטליה) ישנם ציורי אומנים נודעים, המצוירים דווקא על כנסיות נוצריות). יש לציין שלדעת חלק מהפוסקים איכא ביה איסור דאורייתא, ושמעתי ממרן הגרי"ש אלישיב שליט"א שאסור אף להביט מבחוץ על ציורי כנסיות ובתי ע"ז, משום הרחק מן הכיעור.

טייפ ומוזיקה בבוקר

אין לעורר את הישנים בבוקר (ולמשל ב"קמפ", בו הדבר נהוג משום מה) על ידי שעון מעורר או טייפ המנגן מנגינות. האיסור נמצא בגמרא, האוסרת להתעורר ליומו החדש של הבורא יתברך בשמיעת מנגינות וכלי זמר, כדרכם של מלכים המתעוררים כך משנתם. דבר זה מראה על יהירות וגאווה ולכן הוא אסור. (מין הגרש"ז אוירבך זצ"ל, על פי הרמ"א או"ח תק"ס ג.). ואפשר שאם מתעוררים משום הרעש, גם ללא המנגינות, מותר (שלהי דקייטא סי' י'). והסכים לזה בספר "מנוחת אמת". ובכלל, ישנם המקפידים שלא לשמוע מוזיקה בכל השנה, ולפחות לא להתרגל בכך (עי' שו"ע ורמ"א תקסג, ובס' שלהי דקייטא).

כוס חד פעמית

נחלקו פוסקי זמנינו האם ניתן ליטול ידיים בכוס חד פעמית, דבר המצוי בטיולים ונסיעות. כאשר מרן הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (ועוד פוסקים) מאפשרים ליטול ידיים בכוס זו רק בלית ברירה, ואילו מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א מתיר זאת לכתחילה, כיוון שכוס חד פעמי ראוי לשימוש חוזר ונשנה, ורק זורקים אותה בגלל מחירה הזול. ועי' בזה בס' שלהי דקייטא סימן י"ח.

נסיעה ברכב במהירות מופרזת

הגמרא בברכות אומרת שההולך במקומות מסוכנים אזי מזכירים לו בשמים את עוונותיו ומפשפים לדעת האם יהיו לו

זכויות להינצל, וכתב המאירי שאסור ללכת למקומות סכנה. וכתב על כך הגר"ש ואזנר שליט"א: "פשוט מאד שבכלל הלכות אלו בזמנינו אלו הנוסעים במכונית במהירות גדולה, וכל אחד רוצה להקדים את חבריו. וכבר ידוע כמה קיפחו חיים כבר, והיא סכנה גמורה, וזה וכיוצא בזה ספק רציחה וספק מאבד עצמו לדעת"...

כמו כן, לאחרונה פורסם בשם פוסקי דורנו שנהג מופרע שלא נוסע כהלכה ואינו מוכן לדון בבית-דין על מעשיו, ניתן למוסרו למשטרה.

קברי צדיקים במקומות סכנה

שמעתי ממו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין לנסוע לקברי צדיקים הנמצאים במקומות מסוכנים, כמו לקבר יוסף ע"ה בשכם וקבר יהושע בן נון ע"ה. ואמרני שהנוסע בערים ערביות בא"י שהכניסה אליהם מסוכנת מבחינה בטחונית, שא"צ לברך ברכת הגומל, אלא א"כ יצא מסכנה ודאית, אך צריך להתפלל שם 'תפילת הדרך'. והנה לדעת מרן הגרש"ז אוירבך זצ"ל אפשר להוסיף בתוך נוסח תפילת הדרך גם שהקב"ה יצילנו מסכנת הערבים הפורעים וכדו' שאר בקשות שבדרך. ואולם לדעת הגר"ח קניבסקי שליט"א, כפי ששמעתי מפיו, אין להוסיף על נוסחת חז"ל, ואפשר לכוין על כל עניני הדרך במילים 'וכל מיני פורענויות', הכוללות את כל סכנות הדרכים.

ענפים למיטיבי לכת

הולכי טיולים יכולים לתלוש ענפי אילן במהלך הטיול, כדי להיעזר במקל המאולתר לטיפוס על הרים וגבעות וכניסה לוואדיות ומעינות. (כך פסקו מרן הגרי"ש אלישיב, הגר"ח קנייבסקי והגר"נ קרליץ).

פתקים בכותל המערבי

ישנם המחמירים שלא לתחוב ידיים לחורים ולפרצות שבכותל המערבי (האדר"ת זצ"ל, מובא בספר משכנות לאביר יעקב). ומובא בשם רבנו הגאון האדר"ת זי"ע שלא לעמוד סמוך ממש לאבני הכותל, מחשש שבמשך השנים נשחקו נדבכי הכותל ונעקרו ממקומם, אך רבים וטובים הקלו בדבר, כיון שלא חששו שהדבר נחשב ל'ביאה במקצת'.

קברים-למי מתפללים?

כשמתפללים על יד קברי הצדיקים, לא יתפלל למתים ואל יבקש מהם בקשות, אלא יתפלל לאלוקים. ואל ישים מגמתו כנגד המתים ולא יהיה בכלל "הדורש אל המתים". וכשמתפלל ליד קברי הצדיקים יבקש מהקב"ה שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר. ואולם יש מהפוסקים הסוברים שיכולים להתפלל גם שהמתים יהיו מליצי יושר ויתפללו בעדנו להקב"ה (ראה שלהי דקייטא סימן ס"ד).

קברים מרחוק

שמעתי ממו"ר הגר"ח קנייבסקי שליט"א שניתן לעמוד ולהתפלל על קברים שרואים מרחוק, למרות שאנו לא עומדים סומך לקבר. וזאת בלבד שרואה בעיניו את הקבר. זוהי ההזדמנות של הכהנים להתפלל ליד קברי צדיקים.

ראיית תוכים ונמרים

המבקר בגן החיות ורואה פיל, קוף או קיפוד, מברך ברכת "משנה הבריות". ולדעת מרן הגרש"ז אורבך מברכים ברכה זו על כל החיות חוץ מדגים, ואילו מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א אמרני שברכה זו נתקנה רק על הבעלי חים המובאים בש"ס ותו לא.

כשרואה את חבירו שלא ראהו שנה תמימה והוא חביב עליו באמת ובתמים, מברך על ראייתו ברכת "שהחינו". וישנם הסוברים שכיום לא מברכים ברכה זו, כיוון שהאנשים לא שמחים באמת לפגוש את חבריהם. או כדי שאם לא יברך על חבר שפוגש, לא יפגע החבר שחברו לא מתרגש לראותו ולכן אינו מברך על ראייתו.

שק שינה במדבר יהודה

ברכות (סב, ב): "תניא בן עזאי- על כל משכב שכב, חוץ מעל הקרקע". אך ממורי הגר"ח קנייבסקי שמעתי שבמקומות שלא קר, כמו בימות הקיץ, ניתן לפרוס על הקרקע משהו, כמו שק שינה או פיסת בד, ולישון. ואגב, גם הישנים בשק שינה יזהרו

שלא לישון עם נעליים, כמובא במסכת יומא (עח, ב) שהישן בנעליו טועם טעם מיתה.

שינה לבד בלילה חשוך

נאמר בגמרא שאסור לישון לבד בבית. ואולם ישנם הסוברים שניתן להקל בדבר כשישן עם תינוק, או שבחדרים סמוכים ישנם אנשים, או כשמדליק אור. ואמנם שמעתי מהגר"ח קנייבסקי שה"חזון איש" סבר שהדלקת אור לא מועילה ובחורים צריכים להקפיד בדבר יותר, כדי שיהיו קדושים וטהורים יותר. וסיפר לי אחיינו של הגר"ח קניבסקי שליט"א, ידידי הרה"ג ר' אריה ליב רימר שליט"א, ששאלו בהיותו בן ישיבה, מה יעשה כשחברי החדר שלו אינם נמצאים בישיבה. "תעשה" משמר" ותלמד כל הלילה!", השיב לו מרן הגר"ח קניבסקי...

תפילה לפני קריאת העיתון

השולחן ערוך והמשנה ברורה כותבים שהחל מעלות השחר אסור לעסוק במלאכה או בסידורים לפני התפילה. ואמנם ב"תפילה כהלכתה" כותב כך: "ושמעתי מהגרש"ז אויערבאך (שליט"א) זצ"ל שעיון חטוף בעיתון, והוא הדין הורדת פח אשפה, והכנסת כביסה שכבר ממויינת למכונת כביסה והפעלתה- מותרת לפני התפילה".

יציאה לנופש וטיול למקום ללא מנין

שאלה: האם מותר לנו לנסוע לנופש או לטיול וכדומה, למקום בו לא יהיה מנין לכל התפילות?

תשובה: א בראשית דבר נביא בזאת את מה שכתבו בנושא פוסקי זמנינו. מרן הגרש"ז אוירבך זצ"ל (ס' הליכות שלמה פ"ה ז' ובס' תפילה כהלכתה (פ"ב ל"ו) סבר שאין ראוי לנסוע ביודעין למקום שאין בו עשרה מתפללים, אלא אם נוסע לצרכי בריאות, פרנסה או מצוה, בכדי שלא יתבטל מתפילה בציבור, וכלשון הרמב"ם (תפילה א', ח'): ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור. ומ"מ כשמתגורר במקום ללא מנין, משמע מדברי הפוסקים שאינו חייב להוציא ממון ולשכור אנשים להשלים המנין, וכמבואר במשנ"ב נ"ה סקס"ו שרק בימים הנוראים עליו לשכור. ואף שבכל מצוות מדרבנן עליו להוזיל מכספו כפי הנצרך לקיומן, מכן שתפילה בציבור שאני, מפני שגם בנוגע לטורח הרי הגבילו חז"ל את טרחתו להשגת מנין בהליכת ד' מיל או מיל אחד.

ב הגר"ש ואזנר שליט"א (שבטי הלוי ח"ו, כ"א) נשאל בשאלה זו, כאשר השואל מוסיף שכך ראה אצל צדיקים שונים, היוצאים למקום נופש בלא מנין. הגר"ש ואזנר דן בנושא ומסיק שאם נוסעים רק לתענוג בעלמא איטורא קעבדי, משום שאסור לאדם להכניס את עצמו למצב שאח"כ ייפטר ע"י ממצוה "והצדיקים שכתב כבודו אולי היה להם איזה טעם הגון ע"פ הלכה, או לרפואה וכה"ג, ואם הוא באמת שלא לצורך כלל, מצדיקים כאלה לא שמענו", עכ"ד. וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות שכתב כעין זה ובספרי שלהי דקייטא (סי' ב', וסי' קט"ו).

ג ובהערות ומילואים לספר הליכות שלמה דן הגרז"ג גולדברג שליט"א האם כוונת חמיו הגרש"ז היא שאסור לעשות כן או שרק אין זה ראוי כמידת חסידות, אך אין זה איסור גמור. והוכיח

כן מדברי בעל המאור (ספ"א דשבת) שכ' שמותר להכנס לספינה ג' ימים קודם השבת, למרות שיצטרך לחלל את השבת כיון שתהא סכנה אם לא יחללנה, וכ"פ השו"ע (רמ"ח ד'). ואם מותר להכנס למקום שיחלל בו שבת, כ"ש שמותר לנסוע למקום בו יאלץ להתפלל ביחידות. וכ' שדוקא לענין שבת בעינן ג' ימים, הנח שבים ל"מקמי שבתא". אך בתפילה, כל עוד שלא הגיע זמן התפילה אינו מחויב בה כלל. אכן המג"א שם כ' שיש מחמירין בזה וכמו"כ מצינו מעלת חסידות בנדה (ל"ח, א') שנהגו החסידים שלא לחשב שלא ילדו נשותיהן בשבת, וכ"ש שלא היו נכנסים לספינה, וה"ה כאן. וכ' שמדברי הישועות יעקב (חו"מ צ') נקראה לאסור, מפני שכיון שדברי בעה"מ אינם אמורים כשמכניס עצמו למצב שיעבור עבירה באונס, ורק כשיגיע לפיקו"נ מותר וכו', עי"ש בדבריו המאלפים.

ובקצרה נזכיר שכעי"ז כתב הבית הלוי בפרשת שמות לענין המחלל שבת בתמידות, שחילל שבת באונס, שעובר איסור, וכ"כ הביאור הלכה (שט"ז ד"ה הצד). ובמה שהביא ד' הבעל המאור יש להזכיר את פקפוק הפוסקים בזה, עי' משנ"ב (רמ"ח סקכ"ז) וביה"ל ד"ה ופוסק ועי' בקובץ הערות (סי' כ"ב, ב') ובס' שלהי דקייטא (סי' קט"ו) הרחבתי בס"ד בענין ואכמ"ל.

ד והנה בראשית עלינו לרון האם חייב אדם לדאוג למצוה קודם זמנה. דבר זה תלוי במחלוקת הפוסקים, כמובא בלקח טוב (כלל ו'), מנ"ח (מצוה ה') נשמת אדם (כלל פ"ח), ב"ח אולם (תקפ"ו) שו"ת רעק"א (סי' ט') טורי אבן ר"ה (ט"ז, ב'). כך שהדבר תלוי באשלי ררבי . והנה ביומא (פ', ב') מבואר שהאוכל אכילה גסה ביוה"כ, וכתב התוס' רא"ש וז"ל: והא דאמרי' בנויר והוריות גבי שני בני אדם שצלו פסחיהם, אחד

אכלו לשם אכילה גסה עליו נאמר "ופושעים יכשלו במ", א"ל ר"ל האי רשע קרית ליה? נהי דלא עביד מצוה מן המובחר, מצוה מיהא קעביד. אלמלא אכילה גסה שמא אכילה. וי"ל דהכי קאמר "רשע קרית ליה", מה יכול לעשות אם שבע יותר מדאי כשבא לאכול הפסח, למצוה מיהא קמכיון וכו' ועל מה שלא הרעיב עצמו כדי לאכול הפסח לתיאבון לא מיקרי רשע, עכ"ל. ועי' תוס' רא"ש נויר וכו'. הרי לנו שסבר הרא"ש שאין חיוב על האדם להיות רעב בכדי שיוכל לקיים מצוה בזמן, והיא לכאן ראייה לנידוד.

ה הגרשז"א וצ"ל הוכיח שא"צ להוציא כסף לצרכי תפילה מד' הרמ"א (יו"ד שע"ד, ג') שכתב שכהן שאינו מוציא אדם שיטפל במת, אינו חייב להוציא על כך ממון והוא עצמו יכול להטמא לו ולהתעסק בקבורתו. ולענ"ד הדבר תלוי ועומד במחלוקת רש"י ותוס' בברכות (כ', י"א) האם הא דכהן מטמא למת הוא הותרה או דחוייה. שאם נאמר שכשיש לפניו מת מצוה אינו מחוייב כלל בכל דיני טומאת כהן, א"כ מהי הראייה לתפילה בציבור, והרי אם לא יוציא ממנו לתפילה תחסר לו מצות תפילה בציבור על כל ענפיה ופרטיה, ומשא"כ גבי מצוה דשאני התם דכשאין אנשים אחרים שיטפלו במת אין לו כל סייגי טומאה.

ו יתכן שאין חיוב להוציא ממון לתפילה בציבור מפני שתפלה בציבור אינה חיוב ממש, שהרי לשון השו"ע גבי תפילה בציבור הוא "ישתדל אדם להתפלל בביהכ"ס עם הציבור". ומשמע שבענין רק להשתדל בזה ואינו חיוב גמור מעיקר הדין. וכ"כ בשו"ת יד אליהו (סי' ז' הובאו דבריו בבאה"ט סי' צ' סקי"ב), והוסיף שלכן אינו חייב להפסיד ממנו לתפילה בציבור. אמנם רבים חלקו על דבריו וסברו שתפילה בציבור הוא חיוב גמור,

עי' שו"ת חתם סופר (ח"ו פ"ו) ובס' תפילה כהלכתה (עמוד תקל"ד) בשם האגר"מ והמנחת יצחק ועוד. והגר"ח קנייבסקי שליט"א כתב בספר אורחות יושר (עמוד 33) כך: וביותר יש להשתדל להתפלל בציבור והוא חיוב גמור מדינא כדאיתא בפסחים מ"ו שחייב לילך עבור זה לפניו עד ד' מילין או לאחריו עד מיל, וכן נפסק בשו"ע, עכ"ל.

ז יש להוסיף שאף א"נ שאין חיוב לצאת למקום עם מנין, מ"מ כיצד נישא לבבנו לוותר על מעלותיה המפורסמות של תפילה בציבור, אשר תפילה נשמעת היא קמי קוב"ה?!

נטילת ידים באכילת גלידה

שאלה: האם יש ליטול ידים על אכילת גלידה וגלידה בגביע, כדבר שטיבולו במשקה הטעון נטילת ידים.

תשובה: פסק השו"ע (קנ"ח ד') וז"ל: אם אכל דבר שטיבולו באחד משבעת משקין שסימנם י"ד שח"ט ד"ם (דהיינו יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, מים) ולא נתגנב ואפילו אין ידיו נוגעות במקום המשקה צריך נטילה בלא ברכה. וכ' הרמ"א בשם הב"י: ואפילו אינו מטבל רק ראש הירק או הפרי אפ"ה יטול בלא ברכה. (ובפסחים קט"ו ב' נתבאר דהוא מחשש שמא בכ"ז ישקע כל הפרי במשקה). וכ' המשנ"ב (סקי"א) דנוטלים אפי' על ירקות ופירות ובשר הטבולין במשקה, דבמשקה קי"ל דנגיעה בידים מטמא אותן לחיות תחלה וע"כ תקנו ליטול את הידים שלא יתטמאו המשקין על ידם ולאחר מכן יפסל האוכל, ומרן רבנו הגרי"ש אלישיב שליט"א הורה שיש ליטול את ידיו כשאוכל גלידה בגביע, שהרי גלידה חשובה למשקה (וכפי שהארכנו

בספרנו שלהי דקייטא בסי' י"ב) וצריך נטילה כדבר שטיבולו במשקה.

אולם נראה דיל"ע בזה, דהמשנ"ב (סקי"ד) הביא דברי דרך החיים שכתב דאם אוכל מרקחת ע"י מזלג יש להקל דאין צריך נטילה. ובפשטות כוונתו דאז אין חשש שיגע במשקה בידיו ובכה"ג א"צ נטילה, וכן משמע ומוכח משיגרא דלישנא דהפוסקים בענין זה. וא"כ ההיתר לאכול ע"י כלי אינו סיבה בעצמותה אלא סימן לאי מגע עם המשקה והאוכל גלידה בגביע פטור מנט"י שהרי אין הדרך ליגע במשקה בצורת אכילה זו. וככל הנראה טעמו דהגריש"א הוא שכשאוחז את הגביע חשיב כהאוחז בתחתית הפרי דחייב ליטול ידיו אף שמטבל רק ראש הפרי ומפני דחיישינן דילמא משקעו ליה. אך נראה דודאי יש לחלק בין המקרים, דהא אוכלי גלידה בגביע לא נוגעים בד"כ בגלידה ואולי פני המציאות היא שגם באכילת גלידה בגביע נוגע בנקל בגלידה.

והמעין בלשון הדרך החיים יראה שכתב שמאכל הנאכל בכלי ושאינו נאכל בשום פעם בידים (וכתב: כגון אטריות) פטור מנט"י, ומשמע דמאכל הנאכל לעיתים בכלי ולעיתים בלא כלי חייב בנט"י אף באופן שאוכלו כעת בכלי, דחיישינן שמא יגע בו בידיו. ונמצא שמאכל גביע הגלידה שאין הדרך לאוכלו בצורה שהאוכל נוגע בגלידה פטור מנט"י. אולם בגלידת קסטה וכדו' (שלפעמים מלכלכים ידיו מהגלידה ואף חייב ליגוע בה גופא) הינה משקה החייב בנט"י כשהאוכל בכלי או עם גביע. והאוכל גלידה מצלחת ובכפית פשוט שאין צריך ליטול ידיו, דהוי כמרקחת הנאכלת במזלג שכ' המשנ"ב שא"צ נט"י.

סיוור ב"גני הבאהים"

בחיפה ובעכו ובעוד מקומות ישנם גני פאר, השיכים לבני כת הבאהים, ובחיפה ישנו גן מפואר של בני הכת הנקרא "הגנים התלויים". האם מותר להיכנס ולטייל בגנים אלו?

תשובה: שנינו בע"ז (ט"ז, ב') הרחק מעליך זו מינות. והקשו התוספות (ד"ה הרחק) דהא מצינו דכמה אמוראים ביקרו בבית אבידן. ותירצו שהיה זה בכדי להתווכח עם העובדי העבודה זרה ולא היה מקום מינות של ממש אלא מקום שנועד לויכוחים. והרמב"ם (בפירוש המשניות ע"ז פ"א) כתב שאסור לנו לבקר בבית ע"ז ואין לראותו ובהלכותיו כ' הרמב"ם (מאכלות אסורות ספ"א) שהנוצרים הינם עובדי ע"ז וממילא דין כנסייתם כדין בית עבודה זרה לכל דבר, ובברכ"י (קמ"ט ב' בהג"ה) כתב שכמו"כ אסור להכנס לחצר ע"ז אפילו ע"מ לשוחח עם אחד מהם, וכ"פ השו"ע (יו"ד ק"נ). והאריכו הפוסקים בגודל איסור חמור זה. ומובא בספר חסידים (תל"ה): מעשה ביהודי שהלך בחצר בית הע"ז ושמע בת קול מכרזת "ואותי השלכת מאחורי גבך" והיה מתענה כל ימיו. ועי' אג"מ (יו"ד ג' קע"ט אות ו') ובספרי שלהי דקייטא בזה.

ונבי מסגד המוסלמים כתב בשו"ת אבני ישפה (ח"א קנ"ג) שמותר להכנס לשם, מהא דכ' הגאון מו"ה אלעזר יצחק בשו"ת חוט המשולש (סי' כ"ח) דשרי מדינא לבנות בית תיפלה למוסלמים, מפני שעיקר ההתאספות שם היא לעבודתם, וזה לא מקרי משמשי ע"ז שכתב השו"ע (יו"ד קמ"ג ב') דאסור לבנות עם העכו"ם כיפה שמעמידים בה ע"ז, משום דשם עבדו ע"ז ומשא"כ הכא שאין בניניהם מיועדים לע"ז, והו"ד בדרכי

תשובה (קמ"ג, ח), ונלמד מדבריו שאם מותר לבנות מסגדי מוסלמים כ"ש שמותר להכנס לתוכם. וכתב דכן הסכים עימו מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א. ועי' שו"ת ציץ אליעזר (חי"ד צ"א) שכתב דאסור להכנס למסגד, ע"ש.

והנה מבירור (בכתב ובע"פ) שערכתי לפני מספר שנים עם אנשי כת הבהאים בחיפה, עיקרי אמונתם ודתם היא שיש בורא לעולם והוא ברא לבדו את כל הנבראים, ושמעתי מהם עיקרי דתם וכו' וכו', ואין בדבריהם כפירה וע"ז כי אם דברי הבל ושטות.

ולפי"ז נראה דשרי לבקר בגנים (אשר נועדו לפי פרסומיהם לפאר את מקדשם), מפני שאינם עובדי ע"ז, ואין בגן משום נוי ומשמשי ע"ז. ואף שמתפללים במקדשם, מ"מ שמעתי מפיהם שמתפללים בו אך ורק לאלוקים ולא למנהיגם כלל. ואף א"נ דאיכא למיחש ומפני דמנהיגם נחשב ע"י לשליח האלוקים (עפ"ל). הא לא מיגרע מביקור במסגד, אשר דעות הפוסקים הנ"ל להתירא.

ולענין הלכה למעשה נחלקו בדבר גדולים וטובים זצ"ל ויבלחט"א מרבני חיפה והצפון, ולאחרונה שטח מורי וידידי הגר"ח כץ שליט"א את הנתונים לפני מרן הגרי"ש אלישיב ואמר הגרי"ש שאע"פ שמעיקר הדין מותר להיכנס ל"גני הבאים", מ"מ אין זה נאה ליהודי שומר תורה להיכנס למקומות שכאלה, של בני דת לא לנו.

ובספר "מנוחת אמת" להגר"מ גרוס שליט"א (פ"י כ"ה) כתב וז"ל: אין לבקר בגן הפרסי הבאהי שבחיפה ועכו, שהוא ליד

מקדשי הבאהים. וגם אם מעיקרא דדינא שרי, עיין שו"ת דבר דוד (ח"א סי' כ'). מכל מקום מכוער ומגונה הדבר.

המקור והענין להתפלל בכותל המערבי

רבים וטובים המנצלים את ימי 'בין הזמנים' באופן מיוחד להשתטחות בקברי צדיקים ותפילה ליד הכותל המערבי, נביא מעט ונדון בדברי סופרים וספרים בענין העליה לכותל המערבי, מתוך הדגשה שמדובר בטיפה מן הים הגדול בענין נשגב זה.

א עליה לרגל לכותל המערבי: בספר שדי חמד (מערכת א"י אות א') הביא לדברי המהרי"ץ חיות בהגהותיו לגיטין (ד' ב') ונדרים (כ"ג א') שמשמע מדבריו שישנו ענין לעלות לרגל בשריד בית מקדשנו גם בימינו אנו ושכן נהגו ישראל מדורי דורות, עד היום. אמנם המעיין בדברי המהרי"ץ חיות יראה לנכון שהסביר עליה זו משום שאפשר והקריבו שם קרבנות וכהלכה (במגילה י' א' וזבחים ס"ב א'). זאת ועוד שלדעתו העליה לרגל היתה לצורך קיבוץ החכמים שהיו שם, כדי לשטוח בפניהם שאלות בהלכה. וכן מצינו בחולין (מ"ח א') שעלו לרגל ליבנה, מקום החכמים, כדי לשאול שאלות שהצטברו בין חג לחג. ואף הנשים עלו לרגל, כדי לכבד את התורה וחכמיה, וכ"כ הרא"ש בנדרים (כ"ד א'). ולפי"ז עלינו לעלות לרגל אל גדולי הדור ומקומם ולאן דוקא לכותל המערבי.

ב אמנם באמת מצינו כבר במדרש שיר השירים (פ"ד ב') כך: "ישראל משולים ליונה, מה יונה זו, אע"פ שאתה נוטל גוזליה מתחתיה אינה מנחת שובכה לעולם, כך ישראל, אע"פ שחרב

בית המקדש לא ביטלו ג' רגלים בשנה". והר"ן בפ"ק דתענית כתב ש"היו מתאספים בכל הסביבות לעלות לרגל לירושלים, כמו שעושים גם היום". וכן בשו"ת תשב"ץ (ח"ג ר"א) כתב שישנו סמך שאף אחר החורבן, שבטלה קדושת הארץ, מ"מ קדושת המקדש וירושלים היא קיימת, שעדיין הם עולים לרגל ממצרים ושאר ארצות. והתשב"ץ מוסיף שגם בימיו עדיין רואים את נס הנהדר של "לא אמר אדם צר לי המקום" בירושלים, כאשר אנו רואים המונים עומדים צפופים בבתי הכנסיות שבירושלים. וכן בשו"ת חת"ס (יו"ד רל"ג) כתב שבימי הגאונים עלו לירושלים ברגלים. וכן מובא בספרים רבים שעלו לרגל לירושלים גם לאחר החורבן.

ג אמנם על כל זה אפ"ל שהעולים לרגל נכנסו למקום המקדש ממש, בהיותם בקיאים בזמנם במקומות שבהר הבית המותרים לכניסה להטובלים מטומאת קרי בטבילה דאורייתא, אך לא עלו להתפלל ליד הכותל המערבי באשר מקום התפילה הוא מחוץ להר הבית. (שהרי לרוב הדעות הכותל המערבי הוא רק קיר חיצוני של הר הבית, ורק להרדב"ז (ח"ב תרצ"א ותרמ"ח) הוא מכתלי החיל או העזרה, ורבים חולקים עליו בעוז). וגם אפשר שעלו לרגל למקומות בהר הבית שהוסיף הורדוס ולא נתקדשו בקדושה (ומותרים לכניסה גם לבעלי קרי). ואע"פ שמצאנו בספרים המאוחרים יותר (עיין שד"ח שם ובס' מנוחת אמת פי"ב בארוכה), שעלו להתפלל ליד הכותל המערבי. אולי הוא מפני שבמשך הדורות נשתכחו המקומות המדויקים המותרים בכניסה בלא טבילה, והמקומות המותרים בטבילה דאורייתא, שהנכנס אליהם עובר בלאו ועשה, והמקומות האסורים בכניסה לטמאי מתים, שהנכנס אליהם חייב כרת. ולכן העדיפו להתפלל

ליד הכותל ולא להסתכן באיסורים, ועי' שו"ת דבר יהושע (ח"א סי' ז'), ואינו תח"י .

ואכן בס' כפתור ופרח (הוצאת מכון ללימודי מצוות הארץ, עמוד קי"ג) מאריך לשרטט את מקום כתלי הר הבית וכתב: "א"כ היום שאנחנו בחטאינו מבחוץ, נוכל להתקרב לענין תפלה והשתחויה עד אותם הכתלים, וכן עמא דבר באים עד אותם הכתלים ומתפללים לא-ל יתעלה לפני שני השערים שהזכרנו, וכבר ביקש מהא-ל יתברך שלמה בתפילתו (מלכים א' ח' ט') שתקובל תפילת המקום ההוא", עכ"ל. ומדבריו למד הפאת השולחן (הלכות א"י פ"ג סקכ"ו) שבזמן הכפתור ופרח לא נהגו כלל להתפלל ליד הכותל המערבי אלא ליד שער הרחמים שבחומה המזרחית. וכבר נודע הסיפור, המובא בס' "אלא מסעי" שחיבר רבנו מהר"ם חאגיז, שהכותל המערבי היה מוסתר בהררי אשפה אדירים, עד שהשולטן סולימן הורה (לפני קרוב ל-500 שנה) לפנות האשפה ולגלותו. נמצא שלפני כ-700 שנה, בתקופת גדול הבקאים בנושא ארץ ישראל וירושלים, בעל ה"כפתור ופרח", לא ידעו את הכותל המערבי כלל. וגם עשרות שנים אח"כ עוד לא נודע, עד תקופת השלטון העותומני בארץ ישראל. וכבר הובא שהגאונים, וביניהם רב האי גאון, הקיפו בחג הסוכות את שער הרחמים. אמנם בס' הר הקודש (עמוד ר"ג) מוכיח שגם בזמן הכפתור ופרח הזכירו טובא את הכותל המערבי, ואכמ"ל.

ד האם השכינה לא וזה מהכותל המערבי - נאמר במדרשים (שמו"ר ב' ב', תנחומא שמות י' ועוד): א"ר חייא "הנה זה עומד אחר כתלנו", זה כותל מערבי, שמעולם לא וזה שכינה ממנו. ובילקוט שמעוני (שה"ש ב') ובוזה"ק (פרשת שמות) נאמר

שנשבע הקב"ה שאינו חרב לעולם. ובילקו"ש (מלכים רמוז קצ"ה) ובתנחומא (שם) נאמר ש"לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי של בית המקדש". ולפי"ז השכינה לא זזה מכותל מערבי של ביהמ"ק ולא בכותל המערבי דגן, אשר לדעת רוב הדעות אינו אלא מכותלי הר הבית. אך ראה ראיתי בספרים רבים ונודעים המזכירים את דברי מדרשים אלו על הכותל המערבי המקובל כיום, וע"כ כנראה יש כאן הסבר כל שהוא לפתרון הדברים. והית"ש יחיש גאולתנו וישיב על כנו את הבית הגדול והקדוש שנקרא שמו עליו.

פניני דעת ומחשבה בעניני 'בין הזמנים'

"הרבה גדולי תורה צמחו דווקא מ"בין הזמנים" - אמר מרן ראש קהילות יעקב הסטייפלער זצוק"ל להגרמ"מ שולזינגר זצ"ל, שנכנס אליו ב"בין הזמנים" ומצאו לומד בשקידה עצומה - ב"בין הזמנים" כל אחד יכול ללמוד מה שליבו חפץ, לשנן ולחזור על מסכתות, לחדש חידושים בנושאים שונים ולעסוק דווקא בסוגיות שמתחשק לו", אמר הסטייפלער זצ"ל. ומה איתנו?

"בין הזמנים" של תורה והתנהגות תורתית- הלכתית יכולים להשפיע על כולם. כשבני תורה עדינים בנפשם וברוחם מתנהגים בחופשה כמו בני תורה, הרי גם הסובבים אותם מתרוממים ומתנהגים בהתאם. ובכלל, הרי בסיומו של חודש אב, מגלשות פארק המים וגינות, בריכות ובקבוקי מים, מגיע לו מיד, ישר, ללא הכנה מוקדמת, חודש אלול, חודש הרחמים והתשובה, ואלול? אלול הרי זה אלול...

--- "בין הזמנים" יהיה בס"ד המשך נפלא ל"זמן הקיץ" שלנו ושל כל בתי ישראל, ומשם נוכל להיכנס לאלול כמו יהודים טובים ומרוממים.

האם באמת חשוב לטייל

הגאון המופלא רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, ראש ישיבת 'פורת יוסף', הציע לבחורי ישיבתו לבדוק היטב האם הם יוצאים לטייל

בגלל שהדבר חשוב לבריאותם או להרגעת נפשם, או משום שכך היא ה'אוירה', לצאת ולטייל. הגר"צ אבא שאול אמר: "לפעמים אין בכלל צורך בזה, אלא מחמת ראיית מנהג האחרים, מעדיף הוא לבזבז את זמנו כסוס שוטף במלחמה..."

המקורות לימי 'בין הזמנים'

המקור לחופשה ולהתרענות בקיץ מובא כבר בגמרא במסכת ברכות, שהפסקו ללמוד בחדשי ניסן ותשרי כדי להתארגן כלכלית ולפוש. גם במנהגי הראשונים שכתבו את מנהגי אשכנז ראינו שהיו ימים ושבעות בהם פסקו מללמוד בקביעות, כדי להתכונן לחגים או בכדי לחזור על הלימוד. בפולין של לפני 400 שנה שימשו "בין הזמנים" כזמן לשידוכים ולעסק השידוכים כדי להינשא, כפי שמעיד הגאון רבי נתן נטע זצ"ל בספרו 'יון מצולה'. מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל כותב במכתב שתכליתם של ימי "בין הזמנים" הם "לנוח ולצבור כח לקראת התחזקות יתר בעמלה של תורה". בעיצומה של מלחמת יום כיפור סירב הגר"ד פוברסקי זצוק"ל לאפשר לבני ישיבת פוניבז' לצאת לחופשת "בין הזמנים". הישיבה לא יצאה לחופשה וב"זמן חורף" שלאחר מכן חל רפיון מסוים בישיבה, עד שלא נותרה ברירה והבחורים יצאו ל"פגרת חנוכה" שלא מן המניין. ללמדך שלעיתים "ביטולה זהו קיומה".

ההתנגדות ליומי דפגרא

המהרש"א התנגד בחריפות לחופשת "בין הזמנים". הוא כותב (בחיודשי אגדות שבת קיט, ב) כך: "גם הבחורים מבטלים רוב

הימים ב"בין הזמנים" והולכים ברחובות בביטולים ובטוילים. ויש לכל ירא ה' וחרד לשום ליבו לכל זאת. והיה ראוי להאריך בכל זה, אך אמרתי לי אולי לא יהיה משגיח בדבר". גם המהר"ל מגנה את "בין הזמנים" בחריפות וכותב ש"אם הראשונים הנהיגו כך, בוודאי היו לכך כמה סיבות עצמיות לתורה. אך עתה אין זה כי אם להסרת התורה. ועל ידי ביטול זה מרגילים עצמם לשחוק וקלות ראש וזולתן מהדברים המגונים". גם השל"ה הקדוש זי"ע כותב שמוטב שיעקר מהעולם מושג זה של "בין הזמנים" וכל הזמנים יהיו שווים לטובה לתורה.

באם הישיבות, ישיבת וולוז'ין, לא יצאו כלל לפגרת "בין הזמנים". גם בארץ ישראל, בישיבת "פורת יוסף", לא יצאו לפגרה. מידי קיץ פורסמה מודעה בלוח המודעות בישיבה, מטעם ראש הישיבה הגר"י צדקה זצ"ל, המאפשרת לבחורים החפצים בכך לנסוע לחוף הים בערב שבת לאחר ה"סדר", ותו לא.

הדאצ'ה של גדולי התורה

החופשה (דאצ'ה) של גדולי ישראל, היתה רווייה בלימוד תורה ומוסר. בדאצ'ה שנערך בישיבת "תפארת הכרמל" בחיפה נפשו הגאונים ראש ישיבת "עץ חיים" רבי איסר זלמן מלצר, ראש ישיבת חברון רבי ברוך מרדכי עפשטיין והרב של יפו רבי אברהם יצחק הכהן, זכר צדיקים לברכה. השלושה החליטו שכל אחד מהם יחזור לפני שני חבריו על שלשת המסכתות הגדולות בש"ס, גמרא, רש"י ותוספות. ר' איסר זלמן חזר בעל פה בקול רם על מסכת כתובות, הרב דיפו אמר בעל פה דף אחר דף מכל מסכת בבא בתרא ורבי ברוך עפשטיין חזר

באוזניהם דף אחר דף על כל מסכת שבת. זהו "בין הזמנים"
אמיתי!

'זמן הביניים'

"זמן הביניים" הוא שמו של "בין הזמנים" בלשונו של מרן רבנו הגראמ"מ שך זצוק"ל, המעיד כי עסק וכתב את "אבי עזרי" על "קדשים" ב"זמן הביניים". גם הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א כותב בהקדמת ספרו "ברכת אברהם" על מסכתות שלא נלמדו בישיבה, שאת הכרכים הללו כתב ב"בין הזמנים", וכן ראה ראינו כולנו בספרים רבים, שרבים מגדולי ישראל כתבו חידושי תורה בבין הזמנים.

9 שעות של לימוד תורה

בן ישיבה נכנס לרבינו מרן החזון איש זצ"ל ואמר לו שב"בין הזמנים" צריך בוודאי לנוח וללמוד פחות מה"זמן", אך חייבים ללמוד לפחות כמו. "בעל הבית", אשר לפי הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה א, יב) צריך ללמוד "רק" 9 שעות ביום. ה"חזון איש" נבהל מאד כששמע מהבחור שגם בתוך ה"זמן" ישנם כאלו שלומדים פחות מתשע שעות ביום.

תורה וחופשה

סיפר הגאון הגדול רבי אפרים בורודיאנסקי זצ"ל: "אחר המלחמה הראשונה נוצלו ימי 'בין הזמנים' היטב לשם הבראה, ושם נפגשו עם גדולים ועשו שימוש תלמידי חכמים, עם רבי ברוך בער ור' שמעון שקופ ור' חיים עוזר זצ"ל ועוד הרבה

גדולים, והבחורים קיבלו הרבה משימוש זה, וזה נוצל לעריכת חידושי תורה שחידשו, ויש שלמדו ב'בין הזמנים' בקיאות ויש שלמדו סוגיות בעיון, וזה היה ה'בין הזמנים'.

'בין הזמנים' בלונא

מספר ראש ישיבת "תורה אור" הגר"ח פ שיינברג שליט"א: "נקלעתי פעם בשלהי קייטא לעיירת הנופש לונא, מקום בו היו נחים בני ישיבת גרודנא, וזכורני שמאד התפעלתי מצורת המנוחה. נדמה היה שהעבירו את בית המדרש מגרודנא ליערות לונא. ישבו ביערות קבוצות קבוצות ולמדו תורה, הצטופפו סביב ר' שמעון שקוף וגם למדו "קצות החושן" בחברותות".

כיבוד אב ואם: כי אתה גר בבית

לפני צאתי ל"בין הזמנים" בישיבה, ביקשתי חיזוק מזקן המשגיחים הגה"צ רבי גדליה איזמן שליט"א, מנהלה הרוחני הנודע של ישיבת "קול תורה". רבי גדליה שליט"א הציע לי ללמוד בעיון את הלכות כיבוד אב ואם לפני החזרה הביתה, והוסיף בחיוך: "תדע לך שאתה צריך לעזור בבית לא רק מדין חסד. אלא מפני שאתה גם אחד מבני הבית. גם אתה הרי גר בבית ואף אחד לא משרת שלך!!..."

עזרה בעבודה של אבא

מעשה באחד מידידי, בחור בן תורה מערי הדרום, שרצה להקדיש את ימי החופשה לשינון המסכת שלמד בישיבה, אך אביו ביקש ממנו שיעזור לו בעבודתו, עבודת הנגרות. הבחור

התייעץ עם פוסק הדור הגר"ש אלישיב שליט"א ועם המשגיח הגה"צ רבי גדליה איזמן שליט"א, וקיבל משניהם תשובה אחת, "אם אבא מבקש עזרה בעבודה ב'בין הזמנים', אז תלמד פחות ב'בין הזמנים' ותלך לסייע לאבא!"

צערן של הגר"ש וולבה

זקן המשגיחים הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל הביע בפני פעם אחת את צערן על כך שהיום נוהגים המטיילים לצלם את הנוף המרהיב המשתקף לעיניהם, במקום להביט ולהסתכל על נפלאות הבריאה. "במקום לעמוד ולהסתכל על הנוף ולהתפעל מנפלאות הקב"ה בעולמו המרהיב, מפנים את הגב לנוף ומצטלמים במצלמה" ... הצטער הגר"ש וולבה זצ"ל.

תפילה בקברי צדיקים

מרת הגראי"ל שטינמן שליט"א העיד ששמע ממרת החזו"א זצ"ל שענין ההליכה להתפלל בקברים הוא מפני דיש שם השראת השכינה, אך בהליכה לסתם קברים, ואפילו בעליה לקברי ההורים, אין ענין להתפלל. א"ה: המקור להשראת השכינה על קברי הצדיקים הוא בפירוש הגר"א ז"ל לתיקוני זוהר וכן כתב הגאון החיד"א בשם מדרש, וע"ע בארוכה בספרי שלהי דקייטא סי' סד .

תפילה בקבר הב"י והאריז"ל

סיפר מרת הגראי"ל שטינמן שליט"א: שמעתי שבעל החזון איש זצ"ל כשהיה בבית הקברות בצפת, התעכב סמוך לקברו של

מרן הבית יוסף יותר מאשר התעכב בסמוך לקבר האריז"ל. והוסיף מרן שליט"א וביאר (כמובא בס' אעלה בתמר, שיעורי חומש): "יתכן שעשה כך כיון שהוא התייגע מאד בדברי הבית יוסף, ואילו בדברי האריז"ל הוא התייגע פחות, ומשום הכי הרגיש שיש לו יותר שייכות לבקש בקבר הבית יוסף ז"ל מאשר בקבר האר"י הקדוש".

שאלות ותמיהות ל'בין הזמנים'

לרגל יומי דמפגרי ביה רבנן נביא בואת קושיות שונות, רובם מחכמי ישראל והשאר משאלותי הזעירות, כדי שהלומדים ילפלו בהם בלכתם בדרך ויעסקו בתורה בנסיעה ובמקומות האירוה וכדו', 'לחשוב בלימוד' ולהנות מ'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'.

א במגילה ג' א' והיכי עביד הכי והאריב"ל אמור ליתן שלום בלילה חיישנן שמא שד הוא, צ"ע דבברכות מ"ג ב' מפורש ששדים אינם נראים כלל לשלשה בני אדם, וא"כ ביהושע שם מהיכי תיתי שלא היו אותו עוד ב' אנשים דכן דרך אדם חשוב, וצ"ע דה"ל לשנויי הכי.(מכת"י של האדר"ת זצ"ל).

ב גימין ס"ב א' א"ל שלמא לכו מלכא שלי"מ א"א ומנ"ל דרבנן איקרו מלכי א"ל דכ' בי מלכים ימלוכו א"ל ומנ"ל דכפלינן שלמא למלך א"ל דכ' כו'. ק"ל מנ"ל עדיין דכפלינן שלום למלך מדוד המלך, הא אין ראיה כלל דכיון דרבנן איקרו מלכי, א"כ כיון דדוד המלך היה ג"כ ת"ה, לכך כופלינן שלום משום דאיתה ביה תרתני, אבל למלך שאינו ת"ה או למלך נכרי מנ"ל עדיין, וכ"ת דבאמת למלך נכרי אין כופלינן שלום, א"כ קשה מברכות ג"ז א' דר' יוחנן בן זכאי אמר לאספסינוס שלמא עליך מלכא ב' פעמים.(מכת"י האדר"ת).

ג ב"מ צ"ב א' דאמר ר"א אפי' לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד אוכלו. צ"ע דהא לעיל פ"ה ב' דרשינן 'ואל כליך לא תתן' בזמן שאתה נותן לכליו של בעה"ב אתה נותן לכליך וצ"ע. (מכת"י האדר"ת).

ד שבת ק"ל א' רד"ה שש כגון תפילין ומוזוה וציצית דאינן כשהוא בשדה. צ"ע למה לא יכול לנושאן כשהוא בשדה ציצית ותפילין, וראיה מדוד המלך ע"ה שכשנכנס לבית המרחץ אמר 'אוי לי', ואי בשדה ג"כ אינו יכול לישא ציצית ותפילין, א"כ למה דווקא בבהמ"ר, וצע"ג.(מכת"י האדר"ת).

ה כתב בתשובות ר"א בן הרמב"ם סי' כ"א:דואג האדומי ואוריה החיתי ועבד מלך הכושי אינם מיחס ישראל אלא גרים הם, ואבא מארי זצ"ל היה סובר שאוריה החיתי גר תושב, עכ"ל. וצ"ע דבתוספתא נגעים פ"ו וברמב"ם בית הבחירה ז"ד כ' שאין לגר תושב לדור בירושלים וא"כ האיך דר אוריה בירושלים, כמובא בשמואל ב' יא,א' ב', וצ"ע. ועוד צ"ע דבכתובות ט' ב' נאמר שאוריה נתן גט לבת שבע, ומה שייך נתינת גט בגר תושב?? וכוותר קשה, איך נישאה בת שבע לגר תושב??

ו ערובין מ"א ב', וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת - אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו. קשה לפ"מ דאיתא בבב"מ פ"ו ב' דסעודת אברהם אבינו היתה גדולה מסעודת שלמה, א"כ ה"ל למנקט כסעודת אברהם.(מכת"י האדר"ת).

ז "וידר יעקב נדר לאמר וכו' והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וכו' וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך". וצ"ע דהיא שבועה בלשון נדר, שנחלקו בירושלמי האם חלה, כמובא בהר"ן נדרים בב, וצ"ע.

ח איתא בילקוט שמעוני (יהושע רמז ט) שאמרה רחב לפניו: "רבש"ע, בשלשה הטאתי לפניך (בנדה בחלה ובהדלקה) בשלשה מחול לי בחבל בחלון ובחומה". וצ"ע מה שייך שרחב ביקשה מחילה על מצוות הנהגות בישראל ואינן נוהגות בכך נח? (מהגרש"מ דיסקין זצ"ל).

ט בזבחים קיה,ב נאמר:בג' מקומות שרתה שכינה בישראל, בשילה בנוב וגבעון ובבית עולמים.וכן שם קיט, א: ג' בירות הן, שילה ונוב וגבעון ובית עולמים. וצ"ע שהרי הם ד' מקומות ולא ג' מקומות??.

י בסליחות לראש השנה (סליחה יד) שחיבר ריב"ם (מבעלי התוספות).נאמר: 'יתירה חיבתם לפניך אדוני האדונים, בין כך ובין כך קרואים לך בנים'. וצ"ע דהא זו דעת ר"מ בקידושין לו,א, ולדעת ר"י רק בשעה שעושים רצונו של מקום קרויין בנים, והרי קי"ל בעירובין מ"ב דהלכה כר"י כלפי ר"מ?!

יא בסנהדרין צה.א שאל אבישי האם מותר להציל את דוד ע"י שיקח את סוס המלך דוד וירכב להצילו, וצ"ע דפשיטא דשרי, כיון שפיקו"נ דוחה כל התורה! (מהגר"ד קוק שליט"א מטבריא).

יב סנהדרין כ' א', מפני מה נענש אבנר מפני ששהה מלכות בית דוד ב' שנים ומחצה. וצ"ע הא ידוע מאמר הו"ל ביומא ל"ח ב' דאין מלכות מנעת בחכירתה אפי' כמלא נימא, וצ"ע. (מכת"י הגר"ב, אביו של האדר"ת).

יג בשבת צו.א נחלקו האם מקושש התחייב משום מעמר או מעביר ד' אמות או תולש, והקשו בגמ' למאי נפ"מ. וצ"ע, שהרי הש"ס ומדרשי הו"ל מלאים בביאורי מקראות ומחלוקות מה היה והאיך, ומדוע דוקא כאן הקשו דלמאי נפ"מ??